Семен стоїть у сінях, заглядає в одчинені хатні двері.

Він недавно прибіг знадвору, і в очах йому темно. Хата йому здається за темний льох, вікна — за дірки, в які зазирає ясний день. Вся стіна перед дверима обставлена чорними сумними іконами, перед ними горить три лампадки, привішені вряд на довгих шнурках. Десь далеко-далеко, як у глибокій норі, горять у печі дрова.

Коло печі порається підтикана мати, червона од огню, з пасмами на чолі кіс, що вибилися з-під очіпка.

— Мамо, дайте снідать!..

— А богу молився? Не помолишся, до самого вечора не дам — так собі й знай,— казала мати, сердито тьоригаючи рогачем.— Людські діти в неділю, поки з церкви не вийдуть, то й ріски в рот не беруть, а ти, такий лобаню, схопився, лоба не перехрестивши, та до хліба зараз тягнешся? Безстрамнику!..

— У дядька ж Микита більший за мене, а його ще ні разу не молили! — гуде плаксиво Семен.

— Бач, з кого він привод бере? З Микити! Та то ж шибеник на те, на те він махамет.

— А дядина казала ж, що ми обидва з Микитою махамети.

Мати побожно кривилася й заплющила очі.

— Що ти вдієш із таким кателіком... Із таким лобурем, таким харцизякою! — Далі скривилася й, зітхнувши, почала всовіщати: — І що ти собі думаєш, Семене, коли ти порозу-мієш? То ж тільки невіра,

басурмени богу не хочуть молитися, а ти ж хрещена тварюка. Та тебе ж за цеє в пекло, в огонь негасимий завдадуть. Он глянь, що будуть робити на тім світі грішникам! — мати показала рукою на стіну.

Семен спідлоба зиркнув у той бік, де висіла на стіні велика картина страшного суду; од неї завжди смерділо Семенові духом чортячого кубла.

Він одступив далі й промовив уперто:

— Хай завдають.

— На сковороді на гарячій будеш сидіти, гарячу смолу будеш пити.

— Дарма...

— Будуть тебе куці залізним гаком за язик тягнути.

Язик у Семена в роті боязко заворушився, покотилась слина, і він сплюнув.

— А я втечу-у...

— Куди? Дурню! Скрізь вони тебе знайдуть, скрізь впіймають. Упіймають тебе, басурмена, потягнуть на саме дно в пекло і вкинуть тебе, неблагословенного, в казан у киплячий...

Шелевіють, [24] тріскотять перед іконами лампадки; знадвору доліта тягучий дзвін, ніби скрізь сон скликаючи людей до служби: "Бе-ем!.. Бе-ем!.."

Мати порається коло печі, очі її тьмаряться, туманіють, і вже лагідним, тихим голосом, як побожну казку, розповідає вона про всі пекельні муки, які дожидають на тім світі грішного Семена.

— Мамо, а казан буде такий, як ото москалі кашу варять? — довірчиво вже перепитує він матір.

— Буде казан великий, великий та глибокий...

Стоїть Семен, схилившись на причілок, задумався. Довго він щось міркував собі, зважував, далі зітхнув, тихо вийшов на середину хати й промовив:

— Ну, моліть...

Тихо в хаті. Чути тільки, як тріскає в печі.

Мати одхилила голову од печі, схилилася на рогач, тихо проказує молитви. Перед іконами стоїть, як солдат на варті, Семен — одна рука, як прив’язана, друга маха, як заведена. Плаксивим голосом повторяє він за матір’ю слова молитви, намагаючись тримати такий же, як і в неї, тон і інтонацію.

Раз по раз тихе молитовне буркотання переривається сердитими вигуками.

— Стій рівно! Бий поклони! Не верти головою, як коняка! — І далі знову лагідне, побожне: — "І остави нам... долги наша... яко же і ми..."

У печі щось зашкварчало, зашипіло, ніби його ошпарено окропом.

Мати охнула й миттю крутнулася до печі:

— Триста ж твоїй матері сяких та таких! Чи ти ж не сказився, чортового коріння горщик! — Торохтить рогачем, хапається як швидше витягнуть із огню оскандалений горщик, почала гримати на його та докоряти, як живого.

— Мамо: "якожеїми"... Мамо!..— нудьгуючи, навертає її до молитви Семен.

Мати, заклопотана і сконфужена, доливає горщик водою, бубонить щось до його, про Семена забула.

— Мамо! — з мукою, з слізьми благає Семен, переступаючи нетерпляче з однієї ноги на другу, як на гарячому камені.— Мамо! Чуєте чи ні? Мамо!

— Та чого тебе мордує лиха година? Ну, кажи, чого тобі? — витріщилась на нього мати, повернувшись од горщика.

— Чого мордує! Забули вже? "Якожеїми"...

Мати пролупується, побожно, крадькома хреститься, зітхає і знову переходить на тихий молитовний тон.

Семен б’є поклони, не торкаючись коліньми долівки, і охоче задержує голову на землі. Коли він обіпреться чолом об землю, крізь власні його ноги, як у вилазку, йому видно все, що діється позаду його.

Із хати двері одчинені в сіни, а із сіней видно двір і комору в дворі. Ген дядьків Рябко стоїть коло комори, здається великим-великим, як світ. "Чого ж то він зазирає в комору?" — думає собі Семен. Далі, кинувшись, гукає як несамовитий:

— Мамо! Собака до сала в комору лізе!

— Де? — ще голосніше крикнула перелякана мати.

Семен схоплюється на ноги і трьома пучками, які в нього були складені для хреста, показує на двері:

— А дивіться!

Мати щось кинула, щось ухопила і зникла за дверима, як буря.

Залишившись у хаті сам, Семен зажмурив очі і солодко-солодко потягнувся.

Далі засміявся, підстрибнув і тихенько, навшпиньках почав витанцьовувати.

— Тра-та-та! Тра-та-та!

Сіла баба на кота!..

А в хаті тихо, тільки піч сама собі порядкує — топиться.

Семен відразу змовкає. Очі його загораються радісним, розбійницьким блиском.

Зирк, зирк! — ними по хаті.

На вікні — великий недокурок, що батько ще звечора забув.

У Семена — аж ноги затремтіли: вхопив він його жменею, як метелика, взяв у пучки, роздивляється.

Швидко виліз на лаву, прихилив до ікони близько свою голову, прикурює. Дим застеляє йому очі, шпигає в ніс — він кривиться, ноги

тремтять од страху й радощів, і лице аж міниться од щастя. Розпаливши цигарку, він устромив її в зуби, взявся в боки, осміхається сп’янілою посмішкою.

— Семене!

Семен озирнувся — мати.

Мовби крізь сон пам’ятає Семен, як сама собою випурхнула з його зубів цигарка, іскрами опаливши губу, як чиясь холодна рука тіпала його по губах; чув, як щось гупало в спину і далі, мов на крилах, миттю винесло його в сіни.

— Іди мені геть! Іди, безбожнику, іди, невіро, з хати зовсім! — наказує йому мати.— Іди собі до басурменів, живи з ними, а додому не вертайся.

І Семен, гірко ридаючи, спотикаючись, біг із сіней у далекі, невідомі світи...

Набитий, богові неугодний, вигнанець із рідної хати,— де йому більш підходяще місце у світі, як не за клунею в кропиві?..

Сидить Семен там, зігнувшись, поклав голову на коліна й гуде. Гуде й гуде — вже й спина переболіла, і сліз нема, а він гуде.

Жаль йому на маму, думає, чим би і їй жалю завдати.

"Коли вже ви виганяєте мене з дому, то краще мені вмерти".

— Гу-гу!..— тягне він ліниво, а думка малює жалісну картину.

Ось він умер, і несуть його до ями з попами, з корогвами, а мама йде за його труною, полою утирається та плаче-плаче:

"А куди ж це ти, мій синочку, виряджаєшся?!"

А Семен їй докірливо одповідає:

"Не знаєте куди — в пекло!"

"А на кого ж ти, мій голубчику, покидаєш?!"

"Ага, тепер "голубчику",— думає собі Семен,— а тоді — "басурмен"! Ні, несіть далі — не встану".

Аж ось і яма вже близько.

Тут Семен засовався на місці й кашлянув.

"Щоб, чого доброго, справді, не роздивившись гаразд, не вкинули його в яму,— подумав він боязко, уже тільки сам собі.— Ні, нехай яма буде ще далеко-далеко-далеко..."

Сонце підбилося вище на небо і стало через бур’яни гріти на Семена. За городами видно небо, синє-синє та кругле, ніби велетенська полив’яна піч випалюється на огні, міниться, а під синявою неба геть-геть аж до лісу рябіє усякими квітками зелений луг.

Дивиться Семен — квітки злодійкувато повиставляли головки з трави та всі, як одна, моргають йому:

"Тікай, Семене, сюди! Тікай, Семене, сюди!"

У Семена в голові думки плутаються, похорон зразу ліквідується: тільки хотіли його вкинути в яму — він з труни та далі! А піп за ним із кадилом: держи, лови його! Мати: то це ти дурив мене, лоботрясе? Стій же ти, кателику, вернешся додому!

У заплаканих очах Семена виплив несподівано і затремтів блискучий сміх. Одразу він перестав густи, як одрубав; зачервонівся і закихкотів дрібним невтриманим сміхом.

Схопившись, вистрибом через капусту, через буряки подався до лугу, широко розставляючи руки.

Лежить Семен горілиць у високій траві, виставив уверх коліно, дивиться у синє небо, голова — низько на землі.

Перед очима летить маленький комар...

Здається, десь високо в небі журавель лине. Над головою недалеко манячить стеблина звіробою, і здається вона Семенові високим-високим, аж до неба, гіллястим та рясним деревом... І друге вже таке, і третє...

І ось уже всі квіти й травини видаються Семенові височенним та густим чи то лісом, чи садом із дивних, невідомих квіток-деревин. Листки на них великі-великі, як зелені химерні покришки, а квітки — ніби поначіплювані червоні миски, сині чашки та чугуни, блакитні дзвони, жовті цебри, жовтогарячі діжі, а з того густого лісу, ніби верховина якоїсь скелі, визирає його власне коліно.

Шугають величезні метелі у білих, синіх, темно-рожевих, позолочених шовках. Сідають на квітки, хитають крилами, як мальованими ворітьми.

Ген-ген ніби із самого неба шумить, гуде патлатий, волохатий джміль у дорогих ризах, перетятий шовковими поясами.

Летить, гуде, ніби диякон у церкві службу божу починає:

"Мирон... господу... по-мо-о-о..."

Далі спинився він над однією чашкою, зазирає:

"Що у вас тут таке?..— Покоштував, подумав, пробурчав: — А нічого собі...— І знову: — Помо-о-о..."

І подавсь, подавсь, подавсь, кільки видно над верховинами дивовижних квітчастих лісів.

Комарі, мушки, усякі кузки запищали цілими роями, кожне по-своєму, як той голосливий хор: "І... і... і... і..."

Семен простяг руки, починає махати ними, як регент у церкві, підспівує їм тоненьким голоском, лад дає:

— Господи, по-ми-и-и...

Десь у гущавині, сховавшись у тіні велетня листка, у срібні струни вдарив невидимий цимбаліст.

Закували срібними молоточками ковалики, золоті десь вінчики куючи.

Святі кравчики зашуміли на срібних машинках.

І роботу роблять, і службу божу правлять.

Семен піднімає вгору руки, ніби підбираючи мотузки од небесних дзвонів, і починає працювати руками й ногами, і голос його, як грім, розноситься далеко по всьому зеленому світу:

Бом, дзень,

Сав-ка вмер!

Положили Сав-ку!

На ду-бову лав-ку!

Лав-ка гнеть-ся,

Сав-ка смієть-ся!

Припікає сонце, парить починає — і пахощами обкурюється увесь квітник-ліс. Жарко дихає материнка, п’яним духом дише деревій, озивається святим куревом смілка.

Бринить, шумить святий гармидер все голосніше й ширше. І над усім гамом геть-геть лунають могучі передзвони радісного нового паламаря.